

1 Inleiding in het recht

1.1 Inleiding

Om de samenleving rechtvaardig te ordenen zijn er regels nodig die door de overheid zijn gemaakt. Al die (gedrags)regels bij elkaar noemen we recht. Het is de taak van de overheid om vast te stellen wat in het concrete geval recht is. Eigenrichting, dat wil zeggen het zelf voor rechter spelen, is niet toegestaan.

In de krantenartikelen hierna zie je twee praktijkvoorbeelden over het onderwerp eigenrichting.

Wel betrokkenheid, geen eigenrichting bij dood Assenaar

Buurtgenoten zijn gewaarschuwd voor een 'potloodventer', maar van eigenrichting lijkt geen sprake.

Rond de dood van een 32-jarige man lijkt geen opzet in het spel. De vader van het slachtoffer pro-

beerde om de 'potloodventer' tegen te houden. De man overleed tijdens de aanhouding.

Bron: www.trouw.nl, 26 augustus 2019, ingezien op 24 februari 2020.

Ratelband geeft ‘ontvoerde’ zoon terug en meldt zich morgen bij politie Utrecht

Ratelband zou zijn zoon aan ‘het bevoegd gezag’ hebben onttrokken. Er was een Europees aanhoudingsbevel uitgevaardigd omdat hij zijn zoontje, tegen de zin van Ratelbands ex-vrouw, naar

België had meegenomen. Ratelband beweert dat de moeder het kind mishandelt.

Bron: www.ad.nl, 17 februari 2020, ingezien op 24 februari 2020.

1.2 Recht en rechtsbronnen

Hoe komt ons recht tot stand? Ons recht ontstaat uit rechtsbronnen en dat zijn:

1. wetten;
2. verdragen;
3. de jurisprudentie;
4. de gewoonte.

Deze vindplaatsen van het recht noem je dus rechtsbronnen. De rechtsbronnen worden in de volgende subparagrafen uitgelegd.

1.2.1 Wetten

Een wet is een geschreven rechtsregel. Het systematisch opnemen van regels in wetten noem je codificeren. Voorbeelden van wetten zijn: het Burgerlijk Wetboek, de Grondwet, de Faillissementswet, de Handelsnaamwet en het Wetboek van Strafrecht. Je noemt een wet die voor herhaalde toepassing vatbaar is en algemene regels bevat een wet in materiële zin. Wetten worden gemaakt door bijvoorbeeld de gemeenteraad, Provinciale Staten, de regering en de Staten-Generaal (gezamenlijk). De regering wordt gevormd door de Koning en de ministers. De Staten-Generaal bestaan uit de Tweede Kamer en de Eerste Kamer.

Als een wet door de regering en de Staten-Generaal is gemaakt, noem je zo'n wet een wet in formele zin.

Een voorbeeld van een wet in formele zin die tevens een wet in materiële zin is, is het Burgerlijk Wetboek. Deze wet is gemaakt door de regering en de Staten-Generaal en is om die reden een wet in formele zin en de wet is voor herhaalde toepassing vatbaar (= wet in materiële zin). In het Burgerlijk Wetboek (art. 1:33 BW) staat bijvoorbeeld dat het verboden is dat een persoon met twee personen tegelijkertijd getrouwd is. Dit is een algemene regel die voor herhaalde toepassing vatbaar is (= wet in materiële zin).

Wetgever: Regering en Staten-Generaal	Voorbeelden	Toelichting
Maken: Wet in formele zin tevens wet in materiële zin	Burgerlijk Wetboek Wetboek van Strafrecht Algemene wet bestuursrecht	Deze wetten zijn voor herhaalde toepassing vatbaar (en gelden voor iedereen)

Tabel 1.1 Overzicht van voorbeelden van wet in formele zin, tevens wet in materiële zin

Wetgever: Regering en Staten-Generaal	Voorbeelden	Toelichting
Maken: Wet in formele zin niet tevens wet in materiële zin	Begrotingswet Toestemmingswet (voor het in het huwelijk treden van een lid van het Koninklijk Huis)*	Deze wetten bevatten slechts een besluit voor een concreet geval.

* Wanneer een lid van het Koninklijk Huis een huwelijk wil aangaan, moeten de regering en de Staten-Generaal toestemming geven (dus bij wet) wil dit lid aanspraak kunnen houden op eventuele troonopvolging. Een dergelijke toestemmingswet is een wet in formele zin, want de wet is gemaakt door de regering en de Staten-Generaal. Deze wet is geen wet in materiële zin, want de regeling bevat geen algemeen verbindende voorschriften. De wet geldt namelijk alleen voor het koninklijke bruidspaar.

Tabel 1.2 Overzicht van voorbeelden van wet in formele zin, niet tevens wet in materiële zin

Wetgever: Regering Provinciale staten Gemeenteraad	Voorbeelden	Toelichting
Maken: Wetten in materiële zin	Algemene maatregelen van bestuur (= wet gemaakt door regering) Provinciale verordeningen (= wet gemaakt door provinciale staten) Gemeentelijke verordeningen (= wet gemaakt door de gemeenteraad)	Deze wetten zijn niet tevens wet in formele zin omdat deze wetten niet gemaakt worden door de regering en Staten-Generaal gezamenlijk

Tabel 1.3 Overzicht van voorbeelden van wet in materiële zin, niet tevens wet in formele zin

Stelling 1: Een gemeentelijke verordening is een wet in materiële zin.

Deze stelling is:

- a. Juist.
- b. Onjuist.

1.2.2 Verdragen

Een verdrag is een internationale overeenkomst tussen twee of meer landen. Een verdrag kan bepalingen bevatten die gericht zijn tot de landen en tot de burgers. Er zijn verdragen die uitsluitend bepalingen bevatten die gericht zijn tot de verdragsluitende landen en daarmee de verdragsluitende landen binden.

Voorbeelden van verdragen zijn: het Verdrag betreffende de Europese Unie (EU-Verdrag), het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen en het Verdrag inzake de rechten van het kind.

Als een verdragsbepaling de burger rechtstreeks bindt, noem je het verdrag self-executing. Het gevolg van verdragen die rechtstreeks werkende regels (self-executing) bevatten, is dat ze de nationale regels (= nationale wetgeving) kunnen beperken of zelfs helemaal opzijzetten. Burgers kunnen direct bij de nationale rechter een beroep doen op een rechtstreeks werkende internationale regel.

Voorbeeld

Als bijvoorbeeld Nederland (= een EU-land) invoerheffingen wil invoeren voor zuivelproducten van andere EU-landen om Nederlandse zuivelproducten te bevoordelen (ze worden dan namelijk goedkoper ten opzichte van andere landen) en dit vastlegt in een nationale wet dan is dat in strijd met de verdragsbepalingen over het vrije verkeer van goederen (= producten) van de Europese Unie. Concreet betekent het dat deze verdragsbepaling rechtstreeks van toepassing is (= self executing) en deze voorrang heeft boven nationale regelgeving. Het heeft in dit geval dus geen zin om invoerheffingen in een nationale wet op te nemen.

In het krantenartikel hierna vind je een voorbeeld uit de praktijk van een (nationale) rechter die een vraag stelt aan het Europese Hof van Justitie over de uitleg van een verdragsbepaling.

Sjoemelsigaret voorgelegd aan EU-hof om eerlijker meetmethode af te dwingen

De rechtbank vraagt onder meer aan het Europese Hof van Justitie of het feit dat de tabaksindustrie een zeer dominerende rol speelde bij het opstellen van de Europese

meetmethode niet strijdig is met een VN-verdrag tegen het roken.

Bron: www.trouw.nl, 8 februari 2020, ingezien op 24 februari 2020.

1.2.3 Jurisprudentie

23

Uitspraken van rechters noem je jurisprudentie. De rechter zal, omdat de wet niet altijd even duidelijk is, de wet moeten uitleggen (interpreteren). Als de rechtbank een uitspraak doet, noem je dit een vonnis. Een uitspraak van het gerechtshof of de Hoge Raad noem je een arrest.

In het volgende voorbeeld zie je hoe de Hoge Raad in een arrest aangeeft of in een bepaalde situatie sprake is van misbruik van recht. In dit voorbeeld liep een burenruzie zo hoog op, dat de burens zelfs bij het gerechtshof en de Hoge Raad gingen procederen.

Lentse schutting

Twee buurvrouwen woonachtig in de plaats Lent (mevrouw Driessen en mevrouw Knipping) hadden heel vaak ruzie. De heer Driessen bouwde op de erfscheiding van beide percelen een drie meter hoge schutting. Door deze schutting werd een groot deel van de woonkamer en de keukens van de woning van mevrouw Knipping volledig 'verduisterd'. De eigenaresse van de woning waarvan mevrouw Knipping huurder was,

eiste dat de schutting zou worden verwijderd omdat er sprake zou zijn van misbruik van recht. De schutting zou er namelijk alleen op zijn gericht de huurster te plagen. Haar woning werd door de aanwezigheid van de schutting zo goed als onverhuur- en onverkoopbaar.

Het gerechtshof oordeelde dat de schutting alleen maar was opgericht om juist de ruzie met de burens te voorkomen en dat het niet de bedoeling was geweest om iemand (financieel) nadeel te berokkenen. De Hoge Raad stelde dat het (willen) voorkomen van burenruzies een redelijk belang is en dat de eigenaar om dit doel te bereiken een zeker mate van vrijheid heeft, waardoor je wel zo'n hoge schutting mag bouwen.

In dit voorbeeld van jurisprudentie geeft de Hoge Raad aan dat je als eigenaar dus een bepaalde mate van vrijheid hebt om te handelen ter voorkoming van conflicten. De Hoge Raad weegt, in deze casus, twee belangen tegen elkaar af. Het belang van het voorkomen van een burenruzie weegt in dit geval zwaarder dan het financiële belang van de eigenaar van de woning. De rechtspraak schept op deze manier voortdurend nieuw recht.

1.2.4 *Het gewoonterecht*

24

Gewoonterecht is ongeschreven recht omdat deze regels niet in een wet zijn vastgelegd. Van een gewoonte is sprake als een bepaald gebruik, waarvan de samenleving vindt dat het juridisch gezien zo hoort, een zekere tijd voortduurt. Een voorbeeld van gewoonterecht is bijvoorbeeld de regel dat als een minister geen vertrouwen (meer) heeft van de meerderheid van de Tweede Kamer hij zijn ontslag moet aanbieden. Een dergelijke regel is niet opgenomen in een wet maar berust op het gewoonterecht. Wettelijk is er voor deze minister geen plicht om zijn ontslag aan te bieden, maar deze plicht bestaat dus op grond van de gewoonte in de landelijke politiek.

In het krantenartikel hierna vind je een voorbeeld van gewoonterecht.

Experts: Maxima te snel koningin genoemd

RIJSWIJK (ANP) – Prinses Maxima had de titel koningin nog helemaal niet mogen krijgen. Dit is in de wet bepaald.

De Rijksvoorlichtingsdienst stelt dat het besluit om Maxima koningin te noemen niet te maken

heeft met een wet. ‘Er is geen wet nodig. Het is gewoonte of vast gebruik’.

Bron: www.tubantia.nl, 15 februari 2013, ingezien op 24 maart 2019.

1.3 Privaatrecht en publiekrecht

Je kunt recht onderscheiden in privaatrecht en publiekrecht.

Privaatrecht regelt de relatie tussen burgers onderling. Een ‘burger’ kan een particulier, een ondernemer, een organisatie en soms ook de overheid zijn. Ook de overheid valt in bepaalde gevallen onder de werking van het privaatrecht.

Je koopt een set multimediaspeakers bij MediaMarkt. Als je ontevreden bent over de speakers omdat het geluid uit de speakers ‘blikkerig’ klinkt, vind je in het privaatrecht regels over wat je in zo’n geval kunt doen.

Publiekrecht regelt de relatie tussen overheden onderling en die tussen de overheid en de burger. De overheid is dan ‘machtspersoon’ (heeft dan een exclusieve bevoegdheid).

Als je een vergunning nodig hebt voor het organiseren van een evenement, moet je de vergunning aanvragen bij de overheid. De overheid bepaalt dan of de vergunning wordt verleend.

In de krantenartikelen hierna zie je twee praktijkvoorbeelden van de overheid als ‘burger’.

Wat moet NEC met het Goffertstadion? ‘Alleen met voetbal red je het niet’

Een hoofdpijndossier, zonder direct zicht op een oplossing. De algemeen directeur van NEC zit in zijn maag met het Goffertstadion. De Nijmeegse voetbalclub kan het stadion voor een bedrag van 7,6 miljoen euro kopen van

de gemeente Nijmegen, maar ziet dat onder de huidige voorwaarden niet zitten.

Bron: www.ad.nl, 23 januari 2019, ingezien op 9 maart 2019.

Gemeente Eindhoven verkoopt Ventoseflat voor 11 miljoen euro

De Ventoseflat is door de gemeente Eindhoven verkocht aan Stayinc., de commerciële verhuurder van corporatie Wooninc. Die gaat de huurprijzen voor een belangrijk deel van de 43 woningen verlagen naar maximaal 950

euro, maar wel pas als er nieuwe huurders in komen.

Bron: www.gelderlander.nl, 10 februari 2020, ingezien op 24 februari 2020.

Stelling 2: Als de gemeente Nijmegen een aantal iPads heeft gekocht om te gebruiken tijdens de vergaderingen van de gemeenteraad valt deze koopovereenkomst onder de werking van het privaatrecht.

Deze stelling is:

- a. Juist.
- b. Onjuist.

1.4 Objectief recht en subjectief recht

Het geheel van geschreven en ongeschreven rechtsregels noem je objectief recht.

Subjectief recht is een individueel recht dat je in het concrete geval aan de objectieve rechtsregels ontleent.

Als eigenaar van een smartphone heb je bepaalde rechten. Het objectieve recht stelt bijvoorbeeld dat het de eigenaar vrijstaat om van de smartphone gebruik te maken met uitsluiting van iedereen. Deze bevoegdheid is gebaseerd op het objectief recht.

Als je je smartphone vervolgens verkoopt voor € 150 aan Thomas, heb je recht op een bepaald geldbedrag. Als je het geldbedrag niet krijgt, is het jouw recht Thomas daarop aan te spreken. Dit is je subjectieve recht.

27

1.5 Dwingend recht en aanvullend recht

Er zijn rechtsregels waarvan je niet mag afwijken. Dat zijn dwingende rechtsregels. Zo'n dwingende rechtsregel is bijvoorbeeld het verbod op diefstal. Je weet dat diefstal verboden is. Als je met de buurman afspreekt om voor de buurman te gaan stelen, is deze afspraak juridisch ongeldig. Ook al is er sprake van wederzijds goedvinden, dan nog is deze afspraak in strijd met dwingend recht. Dit is het recht (de regels) waarvan je niet kan afwijken. Als je daarvan toch afwijkt, dan is de gemaakte afspraak ongeldig (= nietig).

Aanvullend recht is wetgeving dat een onderlinge afspraak aanvult. Aanvullend recht geldt alleen wanneer de partijen zelf niets geregeld hebben (vandaar de naam aanvullend recht).

Voorbeeld 1 aanvullend recht

Als je een arbeidsovereenkomst sluit zonder dat je een opzegtermijn afspreekt, vult de wet de arbeidsovereenkomst aan. Er is dan een wettelijke opzegtermijn van toepassing.

Voorbeeld 2 aanvullend recht

Als je de fiets van een klasgenoot koopt en je vraagt je af of je de fiets moet ophalen of dat de verkoper de fiets moet brengen, dan geeft de wet (art. 6:41 BW) hiervoor een regeling als je er met elkaar niet uitkomt (= aanvullend recht). Als de fiets zich bevindt bij de verkoper dan moet de koper de fiets daar ophalen, tenzij partijen anders afspreken.

Stelling 3: Artikel 1:33 Burgerlijk Wetboek (BW) is dwingendrechtelijk van aard.

Deze stelling is:

- a. Juist.
- b. Onjuist.

1.6 Formeel recht en materieel recht

Als je een navigatiesysteem koopt bij Coolblue, zijn er rechtsregels van materieel recht van toepassing. Dat wil zeggen, rechtsregels die de rechten en plichten van partijen regelen. Als je weigert het navigatiesysteem te betalen, dan schend je je materiële betalingsplicht en zal de verkoper een beroep doen op het formele recht (procesrecht). Let op: met materieel en formeel recht wordt iets anders bedoeld dan met wet in formele en materiële zin (zie par. 1.2.1). Met formeel recht wordt bedoeld rechtsregels die aangeven op welke wijze je het materiële recht kunt handhaven. De verkoper zal zich bijvoorbeeld kunnen wenden tot een deurwaarder of een rechter.

1.7 Antwoorden op de stellingvragen

- Stelling 1: De stelling is juist. De verordening is voor herhaalde toepassing vatbaar en bevat algemene regels.
- Stelling 2: De stelling is juist. De koopovereenkomst wordt geregeld in Boek 7 BW. De overheid treedt hier op als ‘burger’.
- Stelling 3: De stelling is juist.

1.8 Samenvatting

Recht vloeit voort uit rechtsbronnen en dat zijn: wetten, verdragen, jurisprudentie en de gewoonte. De twee rechtsgebieden waarin je recht kunt onderscheiden, zijn het privaatrecht en het publiekrecht. Wetten zijn onder te verdelen in wetten in formele zin en wetten in materiële zin. Het objectieve recht geeft aan welke rechtsregels op dit moment in Nederland gelden. Subjectieve rechten zijn rechten die aan personen toekomen. Formeel recht geeft regels over de wijze waarop het materieel recht kan worden afgedwongen. Met materieel recht wordt bedoeld dat deel van het recht waarin de rechten en plichten inhoudelijk zijn geregeld. Het onderscheid tussen dwingend recht en aanvullend recht is van belang om vast te stellen of je wel of niet van rechtsregels kunt afwijken.

1.9 Kennisvragen

1. Wat is het verschil tussen privaatrecht en publiekrecht?
2. Wat is eigenrichting?
3. Welke vier rechtsbronnen zijn er?
4. Is de gewoonte een zelfstandige rechtsbron?
5. Wat is jurisprudentie?
6. Geef een voorbeeld van een wet in formele zin.
7. Is het Burgerlijk Wetboek een wet in materiële zin?
8. Wat is objectief recht?
9. Wat is subjectief recht?
10. Leg het verschil uit tussen dwingend en aanvullend recht.